

Nasıl Bir Maden Kanunu

Selahattîn KAYA

Maden Mühendisi, Anadolu Madencileri Derneği Başkanı, Ankara

Gelişen teknoloji, gittikçe önem kazanan çevre sorunları, rekabetin kızıştığı bir dünyada doğal kaynaklarımızı en iyi şekilde kullanarak gayrisafi milli hasıladaki payımızı artırmak zorundayız, Bunu gerçekleştirmek için özellikle ve öncelikle bu kaynakların işletilmesi esaslarını düzenleyen kanunlarımızın günün şartlarına ve geleceğe dönük olarak hazırlamak gereklidir.

Bu bağlamda maden kanununun yeniden düzenlenmesi önem kazanmaktadır, Yürürlükte olan 3213 sayılı yasanın bazı maddelerinin değiştirilmesi gündemdedir, Bu değişiklikler yapılırken hangi esaslar üzerinde düzenleme yapılması gerekliliğini açıklamaya çalışacağız,

TAŞÖCAKLARI NİZAMNAMESİ İLE MADEN KANUNUNUN BİRLEŞTİRİLMESİ

Gelişen teknoloji endüstriyel hammaddeleri madenlerden de önemli duruma getirmeye başlamıştır. Taşocağı ruhsatı ile işlem gören ve çimento, kireç gibi dev boyutlarda üretim yapan sanayinin hammaddesi oıap kalker ocaklarını, seramik sanayinin hammaddesi olan düşük alüminali killeri, çamın ana hammaddesi olan kumları taşocağı saymak ve hiçbir teknik teşkilatı bulunmayan özel idarelerden alınan ruhsatlarla gerçekleştirmek artık mümkün değildir. Her ne kadar sanayinin hammaddesi olduğu ispatlanan taşocağı maddeleri maden kanunu kapsamına bakanlar kurulu kararı ile alınabilmekte ise de, doğrudan teşkilatlı ve kapsamlı bir kanun var iken dolambaçlı yollardan gitmenin de anlamı yoktur»

Bu nedenle inşaat işlerinde kullanılan kum* çakıl gibi hiçbir patlatma ve kırma işlemine doğal olmayan mal-

zeme dışındaki doğal maddelerin maden kanunu kapsamına alınmasında büyük yarar vardır, Böylece maden dairesi ve Özel idare tarafından verilen çelişkili ruhsatların ihtilafları da ortadan kalkacaktır.

Bu gibi maddelerden dolayı özel idarelerin gelir azalmasını Önlemek için devlet tarafından bu idarelere pay verilebilir,

TEK TİP MADEN RUHSATI UYGULAMASI

3213 sayılı yasada maden ruhsatlarının arama, önışletme ve İşletme şeklinde 3 aşamalı olarak verilmesi öngörülmüştür, İşlerin süratle yapılması, bürokratik işlemlerin ortadan kaldırılması, zaman ve dolayısı ile paradan tasarrufu herkes teklif ederken; bu 3 ayrı safhada değişik işlemlerin getirdiği külfetten ve zamanında yerine getirilmeyen hükümlerden dolayı başı ağrımayan madenci yoktur, Bunlardan kurtulmanın tek yolu ilk müracaat sonunda verilecek tek aşamalı ve tek tip maden ruhsatı uygulamasına geçilmesi ile mûm* kün olabilir, Madenci ruhsatın safha geçişlerini takip etmek için verdiği uğraştan ve kanunların yüklediği değişik harç ve teminatların getirdiği parasal külfetten böylece kurtulacak ve kendisini emniyette hissedecektir,

TEMİNATLARIN KALDIRILMASI

3213 sayılı yasa ile getirilen ve ruhsat alanına göre hektar başına Ödenen teminatları kaldırmak, bunun yerine ilk ruhsat alırken bir defada ödemek ve hektar başına alınmak kaydı ile belli bir ödeme zorunluluğu getirilmelidir, Bu meblağ geri alınmamak kaydı ile madencilik fon gelirlerine aktarılmalıdır. Sadece ruhsat

alanlarının küçültülmesi halinde küçültülen kısma tekabül eden miktar geri almabilmelidir, Amerika Birleşik Devletlerinde yeni hazırlanan maden kanununda bu meblağ hektar başına 2. 5\$ olarak teklif edilmiştir.

MADENCİLİK FONU

3213 sayılı yasa ile getirilen maden fon uygulamasına devam edilmelidir, Fon yönetiminin madencilerin yasal olarak kayıtlı bulunduğu Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğince üstlenilmesinde yarar vardır. Devleti, hem meşgul eden ve hern siyasi istismar konusu olabilecek bu durumlardan kurtarmak gerekir. 1960'h yıllkrda Amerika Birleşik Devletlerinin finanse ettiği ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin yürüttüğü "Maden Yardım Komisyonu" adlı benzer bir uygulamanın gerçekleştirildiğini ve yararlı bir hizmet yapıldığını burada zikretmekte yarar vardır, Bu tecrübeyi gözardı etmemek ve aynı sistemden yararlanmak gereklidir. Fon kredileri için maden ruhsatları teminat olarak kabul edilmeli ve gerektiğinde karşılıksız kredi verilmelidir.

MTA'NIN DURUMU

En başta MTA'nın madenci gibi ruhsat alması ve bunlarla uğraşarak madenciyle rekabet etmesi kesin olarak ortadan kaldırılmalıdır. Binlerle ifade edilen yetmiş kadroların Türkiye madenciliğine hizmet verecek bir çalışma sistemine kavuşturulması önemlidir, Bu önem iki yönlüdür. Birincisi* çahfmayan kadroların ücretleri hepimizin vergileri ile ödenmektedir, buna mecbur değiliz, İkincisi, bu kadar yetmiş kadronun bilgi ve tecrübelerinden gerektiği şekilde istifade edilmesi madenciliğin gelişmesine büyük

katkı sağlayacaktır, bu mutlaka yapılmalıdır.

MTA'nın yönetimi özel ve kamu kesimlerinin aynı oranda oluşturacağı bir yönetim konseyi kanalı ile yapılmalıdır, Böyle bir yönetim kurulması halinde madencilik fon gelirlerinin bir bölümünün MTA'ya ayrılması ve MTA'nın genel olarak jeolojik harita, genel madencilik araştırmaları gibi hizmetlerinin yürütülmesi sağlanmak ve elde edilen bu bilgiler madencilere süratle iletilmelidir,

RUHSAT ALANLARININ SINIRLANMASI

Taşocağı işletmeleri ile mermer işletmelerinin ruhsat alan 200 hektar, diğer madenler için 5000 hektar ile sınırlanmalıdır.

RUHSAT ÜZERİNE RUHSAT VERİLEMEYECEĞİ

Maden ruhsatı ister mermer ister taşocağı ve isterse maden için alınmış olsun tek tip maden ruhsatı tanzim edilerek, işlenen maden bölümüne "maden, mermer, taş ocağı" gibi ilaveler yapılacak, bunlar üzerine ruhsat verilemeyecek, mermer ruhsat sahibi kendi ruhsat alanında maden bulmuş ise bunu da değerlendirebilecektir, Aynı şey maden ruhsatı için de geçerlidir.

ÜRETİM VE SATIŞTA KISITLAMA UYGULANMASI

Madenci ürettiği her nevi maden ve taşı serbestçe satabilmelidir, Kısıtlama getirilmemelidir,

FAALİYET RAPORLARI VE PROJE

Madenci aldığı ruhsat alanında yapacağı faaliyetin programını önceden daireye vermeli ve her yıl sonunda imalat planını ve raporlarını ilgili daireye gelecek yılın programı ile birlikte vermelidir. Bu rapor ve imalat planları takvim yılı olarak düzenlenmelidir.

TEŞVİKLER

Kalkınmış bölge olarak belirlenen illerin belediye hudutları dahilindeki alanlar hariç, tüm madencilik faaliyetleri birinci derecede kalkınmada öncelikli yörelere uygulanan teşvik tedbirlerinden aynen yararlanmalıdır. Ayrıca madencilik faaliyetlerinden elde edilen kânn belli bir kısmı rezerv tüketim payı olarak vergiden muaf olmalıdır. Böylece madencilik cazip hale getirilmelidir. Aksi takdirde geniş bir istih-

dam alanı yaratabilecek madencilik sektörü, daha da cılızlaşacaktır,

DEVLET HAKKI

Devlet hakkı 6309 sayılı maden kanununda uygulandığı gibi cevher satışları üzerinden yüzde olarak alınmalıdır,

MADEN DAİRESİ TEŞKİLATI

Maden dairesi teşkilatı bütün illere yayılmak ve merkez işlemleri tamamen bilgisayara geçmelidir, İleride merkez bilgisayar sistemi diğer illerle bağlantılı hale getirilerek, günlük işlemler illerde de aynı anda dairede yapılmış gibi işlem görmelidir,

KONTROL HİZMETLERİ

Maden dairesi teşkilatı ruhsat verme işlemleri ve kontrol hizmetleri olarak 2 ayrı bölüm olarak çalışmalı; kontrol hizmetleri yapan bölüm aynı zamanda maden polisi gibi teşkilatlanmak sureti ile madenlerin emniyet yönünden devamlı kontrol hizmetini madenciye yardımcı olacak şekilde yürütmen* ve gerektiğinde kazalara müdahale edecek birimleri bünyesinde oluşturmalıdır. Kontrol hizmetlerinin masrafları madencilik fonundan karşılanmalı ve madenci ile irtibat kurulmadan bağımsız olarak yapılmalıdır,

NEZÂRET VE FENNİ NEZARET

Madenciler bir maden sahasında faaliyette bulunabilmek için bir jeoloji veya bir maden mühendisinin nezaretinde çalışmak mecburiyetinde olmalı, yeraltı ve/veya patlayıcı kullanma zorunluluğu olan hallerde ise bir maden mühendisinin fenni nezaretçi olarak atama zorunluluğunda olmalıdır,

RUHSATLARIN İPTAL EDİLEMEYECEĞİ İLKESİ

Verilen ruhsatlar prensip olarak iptal edilmemeli, ender olarak uygulanacak haller ise kesin hudutlar ile kanunda belirlenmelidir, Ruhsatname sahibi aldığı ruhsatın geleceğinden emin olmalıdır, Kanuna aykırı davranışlarda geçici kapatma ve para cezası uygulamaları ile iktifa edilmelidir,

HAZİNE VE ÖZEL MÜLKİYETE TABİ ARAZİLERDE MADENCİLİK FAALİYETİ

Hazine arazilerinde madencilik

faaliyeti 6309 sayılı yasada olduğu gibi serbest olmalı, ancak ilgili idareye bu çalışmanın gerekli olduğu bildirilerek harita üzerinde belirtilen yerlerde çalışma yapılacağı duyurulmalıdır, Yapılan kontrollerde gerekli olmadığı halde hazine arazisini işgal ve başka maksatlarla kullananlar için orman arazisine uygulanan bedel esas alınarak kira tahakkuk ettirilmelidir, Şahıs arazileri satın alınarak kullanılabilir.

Arazilerini satmak istemeyenler için istimlak yasası uygulanarak, mülk sahibine yıllık kullanma bedeli madenci tarafından ödenmeli, maden işletmesinin sona ermesi durumunda ise arazi eski haline getirilerek mülk sahibine iade edilmelidir.

Eğer eski haline gelmesi mümkün değil ise valiliklerin oluşturacağı komisyonlara tesbit edilen, gelir mahrumiyeti bedelini madenci mülk sahibine ödemekle yükümlü olmalıdır, Her iki tarafın değer tesbitine mahkemeler nezdinde itiraz etme hakkı tabi ki olmalıdır,

DEVLETLEŞTİRİLEN MADENLER

1979 yılında 2172 sayılı yasa ile devletleştirilen demir madenleri ile santral havzasında olmayan kömür madenleri eski sahiplerine bazı koşullarda iade edilmiş; bor, trona ve asfaltitler ise devletin uhdesinde bırakılmış idi. Değişen ve durmadan gelişen şartlarda devlet elinde kalan madenlerin (santralı besleyen kömür sahaları hariç) pek önemi de kalmamıştır, Türkiye'nin yıllık maden ihracatının 500 -"600 milyon \$ olduğu dikkate alınır ise bor sahalarının da pek o kadar önemli olmadığı ortaya çıkar. Devleti n elinde olan bu gibi madenleri eski sahiplerine verme yerine bu sahaları ihale yolu ile özel kesime intikal ettirmek en makul işlem olabilir.

Bu ihale sırasında ihaleye girecek eski hak sahiplerine bazı avantajların sağlanması adaletin tecellisi açısından gecikmiş olsa önemlidir ve bu yapılmalıdır. Örnek olarak ihale bedelini en yüksek verenin şartları ile saha, madenin eski sahibine teklif edilir ve ihale bedelinin tahsili ise madenin satışı üzerinden uygulanacak belli bir bedelle uzun zamana yayılarak yapılabilir,

Bu suretle hem devlet ihale bedelini tahsil ederek kendi kazancının kaybolmasını önlemiş ve hem de mağdur edilen maden sahibi yapacağı kâr ile eski kayıplarını kısmen telafi etmiş olur, H